

Número 30

MONOGRÀFIC

Febrer 2008

XV JORNADA

INFANTS: PETITS GRANS MESTRES

Dels 0 als 3 anys

ÍNDEX

OPINA LA PRESIDENTA	5
Presentació de la Jornada a càrrec d'Anna Pagans i Gruartmoner, alcaldessa de Girona i presidenta del Consell Escolar Municipal – Consell Municipal d'Educació de Girona	
PROGRAMA DE LA XV JORNADA	6
INFANTS: PETITS GRANS MESTRES, dels 0 als 3 anys	
CONFERÈNCIA MARC	7
“L'educació als primers anys i la construcció del sentit de la vida”, a càrrec de Vicenç Arnaiz, psicòleg i director de l'Equip d'Atenció Primerenca de Menorca, membre del consell de direcció de la revista <i>Guix d'Infantil</i> .	
TALLERS	17
Taller I: Com són els infants dels 0 als 3 anys?	
Quines són les seves necessitats?	17
A càrrec de M. Rosa Terradellas, pedagoga, professora de la Facultat d'Educació i Psicologia de la UdG.	
Taller II: L'adult i l'infant. Com ens relacionem amb els més petits? ..	18
A càrrec de Neus Pairó, psicòloga, terapeuta Gestalt, terapeuta familiar.	
Taller III: Serveis educatius per als infants dels 0 a 3 anys?	
Quins? Com?	20
A càrrec de Montserrat Vinyals, pedagoga, coordinadora de les escoles bressol municipals de l'Ajuntament de Girona.	

Els textos que es recullen en aquesta publicació estan extrets de la transcripció de les ponències realitzades dins el marc de la quinzena Jornada del Consell Escolar Municipal – Consell Municipal d'Educació de la ciutat de Girona, celebrada el 3 de febrer de 2007 al Centre Cultural la Mercè (Girona). S'hi han fet els retocs pertinents per tal que esdevingui un discurs escrit més que parlat, mantenint el to general de les ponències, a fi de no descontextualitzar-les.

OPINA LA PRESIDENTA

És un plaer per a mi donar-vos la benvinguda a tots els que assistiu a la cita anual del Consell Escolar Municipal-Consell Municipal d'Educació de Girona.

Ja en són unes quantes, les jornades que des del CEM hem anat impulsant, i enguany justament celebrem la quinzena Jornada. Al llarg d'aquests anys hem pogut anar constant l'èxit d'aquesta iniciativa, atès que és una bona manera de veure'ns, conèixer-nos i, alhora, poder parlar i reflexionar sobre temes d'interès i d'actualitat per a la comunitat educativa, és a dir, per a tota la ciutadania, ja que d'una manera o altra, tots i totes som educands i educadors/es.

Els temes que s'han anat treballant en el marc d'aquestes Jornades del CEM són diversos. El tema proposat per a aquest any, ***“Infants: petits grans mestres, dels 0 als 3 anys”*** és un tema adreçat a un grup de ciutadans i ciutadanes molt concret, els infants petits de 0 a 3 anys. Aquesta, sens dubte, és una etapa de la vida de la persona molt important i sovint no dediquem prou temps a la reflexió i elaboració de propostes que caldrien fer, no obstant enguany i d'acord amb el programa de la Jornada, ens interessarem per les característiques i necessitats dels infants d'aquesta franja d'edat, de la seva relació amb els adults i dels serveis educatius que ofereixen les escoles bressol municipals de Girona.

La Jornada, iniciarà amb la conferència marc presentada pel ponent, el Sr. Vicenç Arnaiz, que ens introduirà en l'educació en aquests primers anys de vida i la importància del procés de construcció del propi sentit de la vida. A continuació, es duran a terme els tres tallers presentats per la Sra M. Rosa Terradellas, la Sra. Neus Pairò i la Sra. Montse Vinyals.

Així, doncs, amb l'ànim que aquesta proposta satisfaci les vostres expectatives i ajudi a aprofundir la reflexió, així com potencii canvis cap a la millora de la nostra realitat i serveis educatius, us desitjo una molt bona jornada de treball.

ANNA PAGANS GRUARTMONER
*Alcaldeessa de Girona i
presidenta del Consell Escolar Municipal
Consell Municipal d'Educació de Girona*

PROGRAMA XV JORNADA

“INFANTS: PETITS GRANS MESTRES” (Dels 0 als 3 anys)

3 de febrer de 2007
Centre Cultural la Mercè
Girona

9.00 h: Lliurament de documentació
9.30 h: Presentació a càrrec de la presidenta del Consell Escolar Municipal - Consell Municipal d'Educació de Girona (Anna Pagans, alcaldessa de Girona)

10.00 h: Conferència marc: **L'educació als primers anys i la construcció del sentit de la vida.** A càrrec de Vicenç Arnáiz, psicòleg, director de l'Equip d'Atenció Primerenca de Menorca. Membre del consell de direcció de la revista *Guix d'Infantil*.

11.15 h: Esmorzar

11.45 h: Tallers:
Taller I: **Com són els infants dels 0 als 3 anys? Quines són les seves necessitats?**
A càrrec de M. Rosa Terradellas, pedagoga, professora de la Facultat d'Educació i Psicologia de la UdG.

Taller II: **L'adult i l'infant. Com ens relacionem amb els més petits?**
A càrrec de Neus Pairó, psicòloga, terapeuta Gestalt, terapeuta familiar.

Taller III: **Serveis educatius per als infants dels 0 a 3 anys? Quins? Com?**
A càrrec de Montserrat Vinyals, pedagoga, coordinadora de les escoles bressol municipals de l'Ajuntament de Girona.

13.30 h: Cloenda

CONFERÈNCIA MARC

L'EDUCACIÓ ALS PRIMERS ANYS I LA CONSTRUCCIÓ DEL SENTIT DE LA VIDA

A càrrec de Vicenç Arnáiz, psicòleg, director de l'Equip d'Atenció Primària de Menorca i membre del Consell de Direcció de la revista infantil *Guix*.

M'agradaria començar fent un reconeixement públic a la funció dels polítics. Fa 21 anys que vàrem organitzar una trobada d'educadors a l'Estat espanyol amb l'objectiu d'aconseguir que les administracions públiques locals reconeguessin la necessitat i l'existència d'escoles bressol de qualitat, la necessitat de formació del personal professional d'aquest àmbit, etc. D'ençà, han passat 21 anys, són molts anys, però és molt poc dins la història d'un país. En aquests moments ningú discuteix que les escoles bressol són centres educatius, que és l'Administració educativa la que se n'ha de fer càrrec i que els ajuntaments són els interlocutors. Tots necessitem ser reconeguts i valorar mútuament l'esforç que fem des del lloc on ens estem i amb la responsabilitat que tenim: els mestres des de l'escola, les famílies des de casa seva i els polítics i tècnics de l'Administració des del seu espai.

Vull agrair també l'esforç i la dedicació de les persones que fan possible l'organització d'actes com aquest. Moltes gràcies a tots i a totes.

Dit això, comencem com ho fem amb la gent d'infantil. Per favor, si sou tan amables, ens aixequem tots, cerquem una parella, a la dreta o a l'esquerra... oi que et dius Sandra? Pots pujar, si us plau? - Hola.

Sabem que abans de posar-nos a pensar, hem d'estar en pau amb nosaltres i amb els altres. A l'Escoleta -escola bressol- sempre comencem dient: "Vinga, ens hi posem bé!" Quan som adults, posar-s'hi bé fa referència a fer-ho per dins. No estem mal asseguts com estan les criatures. Per fora sabem estar bé, encara que per dins estiguem remenats, descol·locats, desordenats. Doncs ens comencem a ordenar per dins. Cada un busca la seva posició dels peus, flexionem una mica les cames, col·loquem la pelvis, posem l'esquena dreta, mobilitzem les espatlles assegurant-nos que estan verticals amb relació a la resta del cos, mobilitzem allò que fa *crec-crec*, cap a una banda i cap a l'altra. Ja comencem a respirar millor, oi?, bé, continueu cadascú amb la seva parella mentre jo us explico com plou a Menorca.

Vas pel carrer i cau alguna gota... no saps on caurà la següent... Tampoc no saps si plou o només et pica la roba... i de mica en mica va plovent... cada vegada més... cada vegada més... plou molt... i com que som al Mediterrani, a vegades para de ploure i és quan notes una gota que comença a baixar i s'atura... i una altra que comença a baixar per un altre costat... i s'atura... i t'adones que vas xop i torna a ploure i, encara que a Menorca no passa, als nens els agrada quan "cau pedra". I torna a ploure una miqueta, i com que estem amb el tema del canvi climàtic, para de ploure i llavors els nens mediterranis surten al carrer a jugar amb el fang. Fixeu-vos-hi bé que no hi hagi cap pedra. Va bé, Sandra? Molt bé. Doncs ara ho hauríem de fer a l'inrevés, però com que som grans ho farem després. Moltes gràcies a tothom.

Una qüestió elemental sobre el sentit de la vida és cercar l'equilibri, entre donar i rebre. Ara hem fet una part. Uns han donat i els altres han rebut. Caldria cercar l'equilibri. El busquem a l'hora del cafè, a la tarda... per una qüestió de temps. Us sembla que hem perdut el temps? Jo també crec que no, perquè és important dedicar un temps a un mateix i als altres. El primer element essencial és aconseguir un moment d'aturada, sense pressa, on ens centrem, aparquem, ordenem una miqueta la nostra història i ens situem en

relació amb l'altre. A més a més hem posat en marxa les neurones.

Aquesta primera imatge correspon a neurones d'un nadó d'un mes i l'última a un infant de 2 anys.

Jo no en tinc pas més de neurones i la gent d'aquesta sala em sembla que tampoc. Vull comentar-vos, doncs, que el que diuen els investigadors, els neuròlegs, és que l'aparell neurològic pràcticament ja està format als dos anys. Aquesta és una qüestió. L'altra és que per tal que això es constitueixi necessitem tres condicions que són prioritàries en la vida:

Una és que hi hagi aliment. Aquesta sembla no tenir massa rellevància perquè tothom està alimentat, no obstant en el context global de la terra no és així i ho hem de recordar. Per tant, una condició és que es tingui una alimentació bàsica.

Una altra condició és que hi hagi estímuls, informació, que entra a través de l'experimentació i del pensament. Si tanquem els ulls i pensem, també hi ha estímuls al cervell, estímuls que entren per la percepció, pels sentits.

Es necessita, però, una tercera condició fonamental: l'estimació. L'estimació convertida en hormona. En els primers anys de vida, només es fa a través de les relacions corporals, per exemple el que hem fet fa pocs minuts, que bàsicament és donar ordres a la hipòfisi per tal que segregui endorfina, la qual es converteix en sensació de plaer, en neurotransmissor. De manera que, si un infant o qualsevol de nosaltres no té dosis suficients d'endorfina, les causes les podríem atribuir a la manca de relació afectiva, a la manca d'estimulació afectiva, i és el reflex que l'estructura neurològica no funciona perquè no hi ha neurotransmissors.

Per tant, allò que fan els infants, que nosaltres diem que ho fan per cridar l'atenció, els és tan fonamental com plorar quan tenen gana. Ningú penalitzaria un infant per plorar quan té gana. És fonamental. És primari. Ho fan totes les criatures del món: les de Girona, les de Menorca, les del Senegal, les de Mali, les de Filipines... Tota una sèrie d'actituds que tenen a veure amb la provocació de l'atenció per aconseguir un contacte que segueixi l'endorfina. L'endorfina només se segrega sense contacte físic, quan hem construït, a partir de la relació amorosa, una estructura simbòlica; aleshores sí que amb una mirada som capaços de transmetre tota la intensitat amorosa que hem tingut abans amb una relació física. Però això, als dos anys no es pot demanar. A vegades ho tenim difícil als vint, o als trenta..., però als dos anys és impossible. Per tant, un element fonamental que necessitem els adults i els infants per poder viure i poder cercar el sentit del viure és la seguretat de l'estimació. Sense experiència amorosa i sense seguretat d'estimació no hi ha altra prioritat en la vida. L'únic objectiu que existeix en la vida, quan un no té segura la seva relació afectiva, és aconseguir-la. Si és agradable, bé, i si no, a qualsevol preu, encara que sigui desagradable. Podríem parlar d'històries de maltractaments, etc. Busquem una relació afectiva, pròxima, a qualsevol preu. I aquest és el primer organitzador de la vida. És tan organitzador aquest com el de l'aliment. Qualsevol criatura humana adopta mil aptituds, mil estratègies per aconseguir menjar quan té fam. Així, doncs, qualsevol criatura humana també adopta amb la mateixa intensitat i amb el mateix convenciment estratègies per aconseguir consolidar les seves relacions afectives. Quan aquestes relacions afectives eren fonamentalment i exclusivament amb la mare, perquè la mare era la que es dedicava a la cura de les criatures,

aquesta responsabilitat i exigència de relació afectiva era en la mare i també en l'àvia. En aquest moment, les escoles bressol ocupem un espai intens quant a aturada i a significació social en el món relacional dels infants. Les criatures necessiten garantir, dins l'escola bressol, que hi ha una relació afectiva suficient.

Aquesta relació afectiva necessita la primera condició: el contacte corporal. El nen vol que l'agafin, per sort. I segona condició: la disponibilitat de l'adult. Una relació afectiva per tal que esdevingui segura implica la possibilitat dels dos agents –en aquest cas, adult i infant– per prendre la iniciativa i aconseguir-ho. Per tant, tan sa és que l'adult sigui capaç de prendre iniciatives de relació amb l'infant i ho aconsegueixi, com a l'inrevés, que l'infant pugui adoptar actituds de recerca i trobi disponible el seu adult. Dic això, que és molt fonamental, i que tots compartim, perquè dins de l'escola bressol continua essent un element central, prioritari i bàsic, molt més que els hàbits, que les rutines, que els aprenentatges... Sense això no hi ha possibilitats d'hàbits concrets, no hi ha aprenentatge, el que hi ha és domesticació.

Quan els adults perdem la sensació i el convenciment de tenir relacions afectives es-

tables i suficientment satisfactòries, immediatament abandonem tots els altres objectius i aquest es converteix en únic i prioritari, de tal manera que som incapaços de pensar, de processar pensaments mentre no tinguem la seguretat i la claredat de quina és la nostra relació afectiva i que aquesta ens resulti suficientment satisfactòria.

Això, en pedagogia a l'escola bressol significa dues o tres coses bàsiques, algunes, però, ja les hem anomenat: la relació corporal freqüent, la possibilitat d'espontaneïtat i la disponibilitat d'un adult que seu i està a disposició de i té cura del procés d'adaptació. És un fals mite que sigui normal que els infants plorin els quinze primers dies a l'escola bressol i s'ho passin malament durant aquest procés d'adaptació, i a més s'afirmi que ja s'hi aniran acostumant.

En sabem prou d'infants i de pedagogia com per organitzar processos d'adaptació que no posin en dubte la fiabilitat de l'amor amb els nens i nenes. Els infants, al final, ho superen! És clar que ho superen, però a quin preu? I no pas tots, a més.

Una altra qüestió que hem d'incorporar i que no té res a veure amb les escoles bressol però que sí que té a veure amb l'estructura social, és la capacitat d'acompanyament que hem de tenir els adults en els processos de separació. No sé a Girona com ho feu, però a Menorca en aquest moments el 50% de les parelles no dura deu anys; pràcticament, és aconsellable quan algú es casa acordar els termes de la separació. I és així, estic parlant de matrimonis, no de parelles de fet, etc. És a dir, actes judicials de casament i actes judicials de separació. El 50% no arriba als deu anys i va creixent. A Girona em sembla que aneu una miqueta més enrere, en aquest sentit, però

també aneu fent camí. No és lògic que l'única ajuda que troben les famílies en el procés de separació sigui l'ajuda d'advocats i jutges, que l'única discussió lògica sigui la de guarda i custòdia, a quin dia i a quina hora; tampoc no és lògic que a les parelles se'ls hagi de recordar que han d'atendre el seu fill. Des de l'escola bressol als pares i mares no els recordem que han de donar aliment als seus fills, en tot cas parlem de en quines condicions, etc. Ens hem de plantejar, des de l'escola bressol, no em refereixo als mestres, però sí des del servei, des de l'estructura, oferir eines a les famílies en procés de separació per tal que no sigui viscut com un dol, una pèrdua. No som qui per dir si s'han de separar o no, perquè son coses que decideix la parella, però sí que tenim eines per ajudar les famílies, amb estratègies, protocols, maneres, idees... sense que es converteixi en un consultori. Poden ser grups de treball de pares i mares que comparteixen inquietuds. No cal que siguin les mestres les que afegeixin al seu horari noves activitats, però sí que des de l'estructura de l'escola es pot donar una resposta a aquesta necessitat. D'altra manera, quan es perd la seguretat del vincle, tots els humans entrem en un procés de dol, descrit des de voltants dels anys cinquanta per Bowlby com una de les patologies psíquiques més importants de les societats occidentals.

El segon element és la seguretat de les relacions afectives. Necessitem ubicar el treball del Jo, de l'Ego i de la Identitat d'un mateix. He preparat un petit resum del recorregut d'aquest objectiu.

No fa gaire anys que tots naixíem amb un paper assignat, les dones sabien el que havien de fer, el fill de fuster sabia el que havia de fer en un futur, etc. La identitat consistia a assumir el destí de cadascú. Això ha anat can-

viant i en aquests moments pensem que cadascú és capaç de construir el seu projecte personal, però això no implica només la possibilitat de ser ell o ella mateix/a com si ja fos d'alguna altra manera. Cada nen ha de ser "ell mateix", com si hi hagués una càrrega espiritual, genètica, social, que li digués com ha de ser. Necessitem incorporar eines que hauríem de manipular els adults per d'ajudar a implementar les relacions educatives i a construir un projecte comú, que vol dir un futur. Un projecte no és un ara, més un ara, més un ara, més un ara... És una narració que comença i té un fil dirigit a un objectiu. A l'escola bressol utilitzem el conte com una estratègia per dir "posa't en marxa, que hi ha objectius que s'ho valen". Tots els contes són així. Qualsevol conte és la proposta d'un gran objectiu i entremig mil entrebancs i mil complicitats. Necessitem recuperar, per als infants i per als adults, la idea d'identitat com a projecte, com aventura dirigida a una fita, que després serà o no serà.

Segon, vàrem aprendre a l'escola bressol el que significa l'autonomia: la capacitat del nen de gestionar les seves necessitats, des del control d'esfínters, fins anar a beure aigua o agafar el guix i el llapis, etc. Això ja ho sabem fer. El repte que tenim ara, tots els que som aquí i també els infants, no és el dret i la capacitat d'autonomia, sinó la capacitat de calma. Vàrem haver d'ensenyar els nens a bellugar-se, venien a l'escola i costava que es bellugessin, després vàrem haver d'ensenyar-los a estar atents... i d'això els mestres en saben molt, etc. Necessitem la passa següent, la capacitat d'estar en quietud, d'estar calmats, i això no té res a veure a estar-se assegut sinó que té a veure amb la capacitat de gestionar-se la quietud interior, el seu propi estat d'ànim, dins d'uns límits, ja que no som omnipotents. Fa quinze anys lluitàvem per convèncer-nos

que els nens podien rentar-se les mans sols i explicàvem a les mares que el nen d'un any ja pot començar a menjar sol o intentar-ho, ara aquesta mateixa lluita o recerca d'estratègies, la tenim plantejada respecte a la quietud.

Ningú qüestiona la capacitat d'autonomia de ningú i és evident que hi ha infants que ho posen molt fàcil i d'altres molt difícil, però la diversitat també implica això, i la dificultat d'un nen implica la dificultat de la mare. Jo us demanaria que ho tinguéssiu molt en compte. No sempre les mares que estan en dificultats són les que posen en dificultats l'infant, a vegades són els infants que posen en dificultats la mare i el pare.

Aquesta qüestió d'instruments de gestió del Jo va més enllà de l'autonomia. És aquesta capacitat per construir la quietud, per prendre consciència, i va més enllà de l'educació emocional. Es tracta de prendre consciència i ser capaç de gestionar aquesta consciència. Hi ha educadores que ho estan treballant molt bé. Infants que després de practicar ioga, tai-txi, o qualsevol altra tècnica d'aquestes, o recursos que implica la tecnologia del Jo, tenen dificultats per escoltar i augmenten les seves demandes de contenció perquè són capaços de contenir-se, que no és el mateix que tenir l'hàbit de seure.

Una altra qüestió és la necessitat de coherència. Tots tenim el dret a opinar. Els infants tenen el dret a ser ells mateixos, però ens hem de dotar, mestres, pares i mares, infants, organitzacions... de la capacitat de coherència. La coherència neix de la utopia i del projecte. No neix només de les necessitats afectives, neix de la recerca del sentit. Amb aquesta idea de projecte col·lectiu es parla molt d'intel·ligència emocional, que està molt bé, però recordem que la intel·ligència emocional forma part d'un bloc d'anàlisi de vuit intel·ligències: lingüística, social, ètica, etc. i necessitem integrar-la en el discurs de la globalitat de les set intel·ligències.

Una última cosa respecte a això. Ens va costar anys aconseguir parlar amb normalitat a l'escola de l'educació corporal. Ara ja ho hem aconseguit, en aquest moment a l'escola tenim integrat, com podem, el discurs de l'educació corporal, a través de mil estratègies, mil recursos, mil idees, per no separar l'experiència corporal de la cognitiva.

Permeteu-me que us proposi també unificar i pensar en tres dimensions diferents.

- *La vida pública* de cadascú: és la vida de relació social, és la capacitat de participar en significats socials i fer participar els altres en el nostre significat personal.
- *La vida privada*: que també necessita participar del projecte educatiu. Que tinguem dret a la vida privada no vol dir que quedi exclosa del procés educatiu, del procés de reflexió; de fet, l'infant a l'escola també ha de tenir petits espais privats.
- *La vida íntima*: no és només experiències emocionals i sexuals sinó també altres que van més enllà com l'espiritual, que té a veure amb la capacitat d'imaginar, desitjar, percebre i generar bondat. I

la vida íntima que té a veure amb els instruments a través dels quals afrontem la veritat, que no són les opinions.

Les opinions tenen a veure amb la recerca de la veritat, però son bajanades que no tenen a veure amb la veritat. No podem confondre sinceritat amb veritat. És un altre discurs. La sinceritat té a veure amb l'estat emocional, i està bé que siguem sincers, a vegades, no sempre.

Si amb els nens sempre fóssim sincers l'escola seria insuportable. A vegades diem: "Ai, quines ganes tenia de veure't! Feia una setmana que no venies!" És una gran mentida que hem de dir i hem de sostenir, i no per això deixa de ser veritat; de fet, és una falta de sinceritat però és una veritat pedagògica.

La vida espiritual té a veure amb quines són les veritats importants, què considerem important –i, per tant, quins són els interrogants importants que tenim– i amb quines eines les compartim i les posem en joc. La vida espiritual a vegades té a veure amb el secret i a vegades no. Per exemple, una poesia, freqüentment neix d'una profunda reflexió de la bellesa i la bondat, i no té per què mantenir-se en secret. Si hem parlat d'educació corporal, d'educació afectiva, etc., també em permeto plantejar la conveniència de cobrir aquestes dimensions, la proposta de reflexió educativa. I quan parlo de proposta de reflexió educativa no parlo només dels nens que van a l'escola bressol, vol dir també de la formació dels mestres, de la participació de les famílies, etc.

D'altra manera els humans quedem situats en una dimensió excessivament banal, que ens sosté poc. I com que em vaig comprometre a parlar del sentit de la vida m'ha semblat oportú i necessari obrir-ho. Si l'escola s'ha plantejat que els nens aprenguin a

fer coses també ens podem plantejar que els infants i els adults sapiguem què fer, en el sentit d'aquesta recerca del sentit.

La identitat té a veure també amb l'autoestima. Però l'autoestima no és narcisisme. Us proposo altres maneres de construir l'autoestima.

(es posa un vídeo d'una classe de nens i nenes de 2 anys)

Es prestaria a comentar moltes coses, però la gent que esteu amb nens ja les intuïu. En tot cas, té a veure amb el que parlàvem sobre la identitat, amb el model de treball d'aprenentatges, amb la identificació de quins són els aprenentatges significatius, i amb quin és el paper del nen en la construcció d'aquests aprenentatges. Si això ho resollem no necessitem recordar al nen: "Ai, que maco! Que gran que ets!" Quan el nen porta una estona fent això no necessita que ningú li digui: "Ai, que gran que ets!"

Fins ara he parlat de tres dimensions, però tenim una quarta dimensió, és el temps, la nostra història. Per què ho plantejo amb relació al sentit de la vida? Per una banda, nosaltres en general i la gent jove en particular, som conscients del *chronos*, del temps mesurable. El *kairós* és la temporalitat, és la vivència del temps. Una cosa és el coneixement del cos, el braç, les cames, l'eix corporal, les orelles, el nas, etc. i una altra cosa és la vivència corporal, que necessita un cos per existir, però no es fonamenta en el coneixement de les cames, per exemple. És a dir, es tracta d'una dimensió metafòrica, simbòlica, que forma part de la dimensió humana, però no és ni física ni mecànica. Per què coneixem el *chronos* i no coneixem el *kairós*? Què organitzava el *kairós*? El calendari, que era

l'instrument que tenia la societat per organitzar el *kairós*. De fet, tenim la concepció que com més de pressa treballis i més coses facis més ben aprofitat està el *chronos*, malgrat que el *kairós* se'n ressent. Les coses importants les fem a poc a poc, amb solemnitat, com són les coses de família, de religió, de cultura importants, sovint ens parem i les omplim de rituals, i ens recordem tots que existeix una altra realitat a part de la que veiem i de la que practiquem. Per què ha desaparegut el *kairós*? Perquè en els últims cinquanta, seixanta o setanta anys hi ha hagut un exercici extraordinari de *chronos*. Hem passat d'estar sotmesos als processos temporals de sembrar i esperar a veure què passava, si plovia o no i si ja es podia recollir la collita, etc... Arriba un moment en què la tecnologia canvia aquesta relació i utilitzem la tècnica industrial, les noves tecnologies per accelerar els sistemes de producció, de manera que en aquests moments podem aconseguir collites no una vegada a l'any, sinó tres vegades a l'any, gràcies a la tecnologia. En aquest moment podem sumar números a una velocitat molt superior a la humana: és la velocitat de la llum, són 300.000 quilòmetres per segon, que és una velocitat inhumana. Ens supera. Davant els espectacles de llum i imatge quedem situats com a espectadors. No hi podem participar. Quedem exclosos del sistema de manipulació. És la tecnologia qui ens manipula a nosaltres, de tal manera que en quedem exclosos, ja que és la tecnologia qui decideix què és veritat i què és mentida.

Què vol dir, això? Tot això ens situa a l'imperi del *chronos*, del temps mecànic, del temps mesurat, ens situa en el déu de la velocitat. Per què mana més la tecnologia que l'ésser humà? Per què és més ràpid? Per què ens sotmetem i considerem les màquines com a grans instruments? Per què aporten veloci-

tat? Les tecnologies fan aprofitar més el *chronos*, de tal manera que hem passat a considerar la velocitat el nostre déu. Si les màquines anessin més lentes que nosaltres, els ordinadors els llençaríem. Per què aprofitem els ordinadors, el cotxe, l'avió? Perquè van més de pressa. Qualsevol procés es converteix en velocitat. I la velocitat ens aporta diners, perquè com més coses fem en menys temps, més diners tenim i com més diners tenim, més omnipotents ens sentim.

De manera que la dimensió crònica, temporal, productiva de la vida ha crescut tant, que el *kairós* ha desaparegut. El *kairós* mai ha tingut a veure amb l'economia, ans al contrari, amb els grans rituals, amb la lentitud, amb el calendari. I el calendari l'han privatitzat, l'han convertit en agenda. Per què ens quedem sense grans rituals col·lectius? Perquè tot és fer, tot és temps. És tal la situació que tenim més oportunitats que temps per utilitzar-les. És la primera vegada en la història de la humanitat que passa. És tan important el déu de la velocitat que si els romans sacrificaven verges als seus déus per tenir-los contents, nosaltres sacrifiquem vides al déu Velocitat, per estar satisfets. Aquí podríem anar matisant tant com volguéssim.

L'escola és el gran espai d'educació individual i també de creació col·lectiva, de les comunitats, les quals necessiten referències sagrades que agermanin la població. Per tant, si fem créixer i ens sostenim amb el *kairós*, amb el *chronos* les referències col·lectives quedarien aigualides, de tal manera que, a vegades, el més sagrat que tenim a l'escola, el que celebrem més, com és el carnaval, la festa de la banalitat, és la que sosté la identitat i això no és possible. El consum de les emocions i el consum econòmic, que és exactament el que succeeix a la nostra societat, s'ha dedicat a convertir-nos en consumidors de *chronos*, de

temps, de velocitat, de coses. L'únic que a tots ens asserena i ens dóna sentiment de plenitud és allò que té a veure amb el *kairós*, amb el sentit del temps, a entendre la vida com una narració, a no situar la vida com un discurs permanent de consums "d'ares", i la vida no pot ser una suma "d'ares". Perquè nosaltres concebem la nostra identitat des del cos, però també des del temps. Concebem la nostra vida, la nostra identitat com una història, i és una història que ha de tenir sentit; i aquest sentit no pot venir assignat per ningú, però tampoc pot venir ni arraconat, ni negat, ans al contrari, necessita ser sostingut per processos educatius.

La història de la identitat ha tingut les seves patologies, la primera, la negació de la identitat: era quan érem en aquest món i res tenia importància. Hi va haver un altre llarg procés històric, no massa llunyà a nosaltres, de fet, present encara en segons quins llocs del món, que és la negació del cos. La prohibició dels sentiments. Això generava neurosi perquè la negació dels sentiments i de les emocions genera obsessions. Has de tenir la ment ocupada en alguna cosa per no pensar en segons què, això genera neurosi, obsessions i estats histèrics de descontrol de les emocions corporals. El moment en què abandonem el *kairós* i entrem en la servitud del *chronos*, de la velocitat del temps, el desajust entre el que es viu en el temps, les capacitats de viure, i la velocitat que ens imposem genera processos d'ansietat. Això ja ho sabem, que bona part dels nostres trastorns, en molta gent té a veure amb l'ansietat. Si la histèria i les obsessions és el desajust entre l'experiència corporal i la consciència corporal, l'ansietat és el desajust entre el fer i el que es pretén fer. Ens sembla que per viure més de pressa vivim més. I tothom vol anar de pressa, però ningú vol arribar al final, i això genera ansietat. El que organitza el sentit de la vida és la narració de la pròpia

vida, la pròpia història de la vida, el relat que un es munta d'ell mateix. La pèrdua del sentit del relat, la pèrdua del sentit narratiu de la pròpia vida, d'organitzar la vida com una narració genera la pèrdua de sentit, què és la depressió. No cal que us pregunti si sabeu quina és la causa major de mort violenta que hi ha a occident, no? És la depressió. Hi ha més morts per suïcidi a Catalunya que morts per accident. Les fonts de satisfacció que reorganitzen la narració de cadascú i la narració col·lectiva tenen a veure amb allò que considerem sagrat. I les emocions no és el més sagrat del que tenim, seríem massa fràgils. Les emocions són experiències i sentiments personals absolutament inviolables, importants i que necessitem integrar, però han d'estar organitzats en un relat col·lectiu que integri les altres dimensions.

La pedagogia de la narració no és només utilitzar un conte perquè els infants l'escoltin i l'entenguin, sinó utilitzar-lo per ensenyar a aprendre l'esquema de la narració. Els infants necessiten entendre les seqüències d'una narració i tenen capacitat per entendre que quan canviem una determinada seqüència del conte canvia tota la narració. Per exemple, el conte de la caputxeta vermella, si en comptes que la caputxeta trobi el llop quan se'n va a casa de l'àvia el trobés en tornar de casa de l'àvia, la història canviaria, i què passaria? L'important què és? que el llop i la caputxeta s'han trobat o que s'han trobat en aquell moment? I quines conseqüències comporta aquest fet? No és important només què fem, sinó també quan ho fem, perquè això organitza el sentit de la història i obliga els personatges a assumir determinats rols.

Us proposo que entre vosaltres a l'escola, entre els adults i els infants feu aquest exercici, és un exemple de com el conte no només es pot utilitzar per entendre històries, per en-

tendre el devenir del temps, per entendre la successió de fets, sinó per entendre que les relacions temporals a la vida són fonamentals per donar sentit a la vida.

Ho deixaria aquí. Hi ha mil coses més per plantejar. Vosaltres en teniu moltíssimes més. Us volia demanar perdó per usurpar un protagonisme que us correspon a vosaltres. La gent de les escoles bressol sovint escolta el que diem, avui m'he posat jo a parlar. Us demano perdó. Espero que l'únic que hagi canviat sigui el personatge, no les idees. Se suposa que ara hem de tenir un moment per comentar, per discutir, per afegir-hi coses.

Una altra proposta de com em sembla que es pot treballar la pedagogia del temps seria quan vàrem iniciar la pedagogia del cos. Una de les lluites era aprendre a deixar anar el cos, que estava amagat a les escoles, on no hi havia imatges que parlessin del cos. De fet estava prohibit, en tot cas, hi havien perso-

natges a qui se'ls veia el cap, les mans, a vegades els peus i para de comptar. Hi va haver molta reflexió de com fer visible el cos en els infants. Des del dret a despullar-se dels nens, fins i tot. Si els preguntaves: la mare, que té pits? Doncs posa'ls-hi, de la mateixa manera que li demanàvem si tenia ulls. Això volia fer evident, natural i conscient el cos humà. Perquè el dibuix a l'escola bressol ocupa un espai molt significatiu. La pregunta que jo em faria és: dibuixem el temps a l'escola bressol? És possible dibuixar el temps? O el temps, l'esdevenir del temps, el *kairós*, el tenim negat a les escoles bressol? Perquè dibuixar el cos no és el mateix que dibuixar bàscules i dibuixar rellotges no és el mateix que dibuixar el temps. Les bàscules serveixen per mesurar el cos i els rellotges servei-

xen per mesurar el temps. Les bàscules ens recorden que hi ha cossos que pesen i el rellotge ens recorda que hi ha un horari. Però ningú diria que el cos queda representat per la bàscula i el temps pel rellotge. I si ens plantegegéssim dibuixar el temps a les escoles bressol? Què vol dir dibuixar el temps? Vol dir tenir present en quin moment del dia passa. Vol dir tenir present la línia del temps.

La primera representació del temps, del temps narratiu, el vell.

És una cadena de cecs. El primer ja ha caigut, el segon està caient, el tercer nota alguna cosa estranya i el quart diu què passa aquí. És l'únic dibuix on estan passant coses.

TALLERS

TALLER I: COM SÓN ELS INFANTS DELS O ALS 3 ANYS? QUINES SÓN LES SEVES NECESSITATS?

A càrrec de: M. ROSA TERRADELLAS. Professora de la UdG.

El fet és que l'evolució en les primeres edats es diferencia respecte a les altres etapes per ser un procés complex, actiu, accelerat i constructiu, que es genera gràcies a factors d'ordre intern i extern i en el qual s'interrelacionen de manera interdependent, processos de creixement, maduració, desenvolupament i aprenentatge.

Per comprendre de manera simbòlica com es produeix el procés de desenvolupament dels 0 als 3 anys, es va presentar una sèrie de fotografies on apareixien infants en situacions quotidianes vinculades a l'alimentació, la higiene, el descans, l'activitat física, la descoberta sensorial, l'experimentació, el joc, la incorporació de coneixements i la relació amb persones.

A partir d'aquesta visualització, es planteja al grup d'assistents al taller (més de 70 persones) distribuir-se en petits grups per tal

de reflexionar i debatre sobre les característiques de l'evolució dels infants durant els tres primers anys, vinculades a les situacions descrites i presentades.

Dels diferents treballs en grup, el conjunt d'assistents arriba a la conclusió que en aquestes edats el desenvolupament es caracteritza en les diferents situacions analitzades pel pas:

- de la impulsivitat a la reflexió
- del descontrol al control
- de la descoordinació a la coordinació
- de la imprecisió a la precisió
- de la dependència a l'autonomia
- del fer al pensar
- de la confusió a la diferenciació
- de la no diferenciació a la noció d'identitat
- del desconeixement al coneixement
- del conèixer al crear
- de la incomunicació a la comunicació
- del gest a la paraula
- de la funció simbòlica a la representació
- de la manca de vincles a les relacions afectives

A partir d'aquest primer bloc de característiques genèriques, es passa a analitzar què necessiten els infants i quines situacions i condicions n'afavoreixen el desenvolupament en els àmbits següents:

a) Pel que fa al físic i a l'àmbit biològic: per afavorir el desenvolupament dels infants en aquest àmbit és necessari crear situacions i condicions higièniques sanitàries que garanteixin la higiene i la salubritat, el descans, l'alimentació, l'activitat física i mental, i comptar amb reptes i repeticions, motivacions i límits i adults disponibles.

b) Pel que fa a la motricitat: els infants necessiten explorar i reconèixer el seu cos, exercitar moviments amb el cos, exercitar l'equilibri en diferents posicions, exercitar les seves habilitats manipulatives, conquerir l'autonomia motriu, comptar amb reptes, límits i confiança en les pròpies capacitats, així com també amb adults disposats i disponibles.

c) Pel que fa a l'afectivitat i el nivell emocional: els infants necessiten sentir-se estimats i estimades, disposar de referències clares, pautes i models coherents, situacions en què es percebi ordre i harmonia, poder establir vincles amb diferents persones, desenvolupar la seva autonomia afectiva, comptar amb reptes i límits, i amb adults disposats i disponibles.

d) Pel que fa a la comunicació i a la relació social: els infants necessiten compartir experiències significatives amb altres persones, infants i adults, disposar de reptes i motivacions que impulsin la comunicació, comptar amb la disponibilitat dels adults, tenir oportunitats per comunicar-se i expressar-se amb tots els llenguatges propis de la comunicació humana.

e) Pel que fa a l'àmbit cognitiu: els infants necessiten disposar de situacions i actuacions que els permetin desenvolupar i/o augmentar les seves capacitats d'atenció, imitació, simbolització, memorització, fantasia, creació, observació, indagació, experimentació, reflexió, conceptualització, autonomia intel·lectual.

Com a cloenda es plantegen els interrogants següents:

Tots els nens i nenes de 0 a 3 anys es desenvolupen amb unes característiques de desenvolupament similars?

Tots i totes necessiten que donem respostes a les necessitats que acabem de plantejar?

Totes les famílies poden donar aquestes respostes? En cas contrari, com es poden cobrir aquestes necessitats per tal que els infants puguin gaudir d'aquest dret?

TALLER II: L'ADULT I L'INFANT. COM ENS RELACIONEM AMB ELS MÉS PETITS?

A càrrec de NEUS PAIRÒ. Psicòloga i psicoterapeuta infantil gestàltica. Formadora de l'Escola de Gestalt de Girona, membre de l'Equip Psicopedagògic de l'Escola Montessori-Palau de Girona i psicoterapeuta infantil i juvenil al centre ArA de Girona.

L'infant quan neix s'integra dins d'un sistema complex, d'una xarxa de relacions entrelaçades de vincles entre les persones que el formen. Així, doncs, no el podem comprendre ni mirar aïlladament, sinó dins un sistema.

Dediquem aquest espai a veure com són aquests vincles posant l'atenció en les sensacions, emocions i sentiments, tant del mateix infant com de les persones més properes que l'envolten i el cuiden, tot tenint present com s'influencien mútuament.

L'infant, en aquest moment de la seva vida, per créixer i desenvolupar-se depèn absolutament de la persona o les persones que s'hi relacionen, els necessita perquè li proporcionin l'entorn segur que li permeti cobrir les seves necessitats bàsiques, li facilitin tot el que afavoreix el seu creixement i li evitin, alhora, tot allò que el pot perjudicar.

Tanmateix, sorgeixen dubtes sobre com ha de ser aquest entorn i com ha de ser la relació que l'adult va establir amb el nadó. Moltes decisions a prendre, un ventall d'interrogants de com educar i quina actitud adoptar en el munt de situacions que es presenten.

Aquest procés tot sovint va acompanyat de sentiments de voler-ho fer bé (d'angoixa, desconcert, culpa...) tant per part dels pares, com dels educadors, com de tots aquells que s'hi relacionen en aquesta etapa tan important de la vida del nadó.

Quan ens relacionem amb els més petits és molt útil posar atenció en els dos elements de la relació: tu i jo.

EL TU

Quan el tu és un infant de 0 a 3 anys, no solament ens explica les coses mitjançant el llenguatge verbal. Expressa com se sent, si té por, gana o està content/a amb accions: plora, crida, somriu... Per comprendre les seves reaccions ens cal saber sobre els infants, *ens cal informació de com és el seu procés evo-*

luti durant les diverses etapes que traspassa i les necessitats que van sorgint mentre creix.

EL JO

També ens cal conèixer-nos, comprendre'ns i saber quines situacions ens resulten més incòmodes, com solem reaccionar davant d'esdeveniments concrets, què ens resulta més fàcil i què més difícil quan estem en relació... De vegades ens adonem que no som tan carinyosos, comprensius o pacients com desitjaríem o com ens havíem imaginat essent pares, educadors...

Una mirada a tu, infant, al que em mostres, per saber què em vols expressar. I una ullada a mi, al que és meu, al que m'està passant i al que se'm mou mentre sóc amb tu. Si només poso l'atenció en el tu pot ser que em perdi, em quedi copsant només el que t'està passant a tu, llavors t'estaràs relacionant amb un altre tu. És quan poso l'atenció en el jo que puc contactar amb el que m'està passant, veure l'escena des d'una nova perspectiva, des de mi, des d'on potser sóc capaç de veure una varietat més ampla de respostes i/o puc decidir com reaccionar amb un xic més de serenitat.

Proposta per explorar aquests aspectes de la relació

Després d'una petita introducció teòrica al voltant del marc de la psicologia evolutiva que ens ajuda a comprendre millor l'infant, les seves característiques, necessitats i dificultats de relació, en cada edat, es planteja un treball vivencial i pràctic.

Per grups, amb la doble mirada jo – tu es respon les qüestions que els ocupen i preocupen:

- Influència de la relació educador/a – infant
- Influència de la relació educador/a – família
- Com posar límits: en els àmbits escolar, familiar i altres
- Què passa quan entre pare i mare hi ha divergències d'opinió en aspectes educatius
- Relacions i rols entre infants i família, en famílies “no tradicionals”
- Educar en la diversitat cultural
- Com ajudar les famílies que adopten fills
- Quines estratègies podem trobar per minimitzar els efectes del poc temps que dediquem a les relacions
- Acompanyar els infants en moments difícils
- Com canalitzar les emocions dels adults per tal que no afectin els nens
- Com gestionar relacions agressives que sorgeixen a l'aula
- Integració de la diversitat

Com a conclusió, s'evidencia el profit que es treu de compartir l'experiència de persones amb diferents bagatges personals i professionals per reflexionar sobre temes que preocupen a tots i totes des de punts de vista diferents. Tot això facilita que l'un es posi al lloc de l'altre i es pugui establir una relació d'ajuda mútua.

Valorar la importància de buscar i trobar un temps i un espai comuns per poder parlar dels temes que ens preocupen i ens ocupen a l'hora de relacionar-nos amb els més petits. Alhora, dedicar una estona a parlar-ne ens pot engrescar a plantejar propostes que facilitin aquest procés d'aprenentatge que suposa treballar i viure amb els infants.

Queda palesa la conveniència de conèixer la teoria i l'opinió dels experts a l'hora de

prendre decisions on hi estem implicats nosaltres pròpiament, a l'hora de relacionar-nos amb els infants.

TALLER III: SERVEIS EDUCATIUS PER ALS INFANTS DELS 0 A 3 ANYS?, QUINS?, COM?

A càrrec de MONTSE VIÑALS. Pedagoga, tècnica d'Educació del Servei Municipal d'Educació de l'Ajuntament de Girona.

S'inicia la sessió fent una breu pinzellada de quin és el marc legal que regula el primer cicle d'educació infantil 0-3 anys. Els serveis que compleixen el Decret 282/2006 de 4 de juliol estan autoritzats pel Departament d'Educació i es consideren serveis educatius, aquests s'anomenen escoles bressol o llars d'infants. La resta de serveis estan regulats pels Ajuntaments corresponents.

Es fa un resum de quina és l'oferta de serveis per a la primera infància que tenim actualment a la ciutat de Girona: escoles bressol, espais nadó, espais familiars, ludoteques, be-

beteques, piscina per a nadons, espais de joc, mares de dia, educació maternal, etc.

I s'analitzen diferents aspectes de cada servei: què és, quines finalitats té, què s'hi fa, quins horaris i calendari tenen, quines són les condicions d'admissió, quins espais i mobiliari necessiten, quins professionals calen i quina formació s'exigeix, etc.

A partir d'aquí, els participants es distribueixen en petits grups on analitzen les necessitats dels infants i de les famílies, i els serveis que calen per tal de donar resposta a aquestes demandes.

Sorgeixen qüestions com:

Necessitats dels infants	<ul style="list-style-type: none"> - La família - L'afectivitat, bon tracte, atenció individualitzada... - El joc i l'estimulació - Alimentació i descans adequats - Seguretat: hàbits i rutines, punts de referència clars... - Espais amplis, ben condicionats i de seguretat - Materials i objectes segurs i adequats a cada edat - Socialització. Relacionar-se amb altres iguals - ...
Necessitats de les famílies	<ul style="list-style-type: none"> - Informació i assessorament en la criança dels infants - Relació amb altres famílies per compartir experiències, dubtes... - Espais de relació i comunicació amb els professionals dels centres o serveis - Informació sobre ajuts econòmics, drets laborals... - Conferències, xerrades, tallers sobre temes puntuals i d'actualitat - Ampliar els horaris dels serveis (no el dels infants) - Conciliació dels horaris laborals i familiars - Ajudes econòmiques en cas de no poder utilitzar serveis públics - ...
Com han de ser els serveis:	<ul style="list-style-type: none"> - Han d'implementar una pedagogia que doni resposta a les necessitats educatives i de desenvolupament dels infants - Flexibles en el calendari d'admissió d'alumnes (entrar quan la família ho decideixi) - Públics, sense ànim de lucre - Variats, per atendre les demandes de les famílies - Han de disposar de cuina pròpia, aules de lactants i personal titulat - Formació contínua dirigida al personal - Equips interdisciplinaris - Flexibilitat horària - Ràtios més baixes - ...

Sorgeixen preocupacions com:

- La manca d'oferta de serveis públics fa sorgir negocis privats molt diversos i alguns de poca qualitat educativa
- La manca de personal docent fa que accedeixin a llocs de treball gent poc formada
- Mancances en la formació que es dona a les universitats o instituts
- Poques hores no lectives: en general, els serveis tenen poques hores setmanals per a treballar en equip, per reflexionar
- A causa dels horaris laborals dels pares, hi ha infants que es passen més de 9 hores als centres
- Les quotes massa elevades d'algunes escoles privades

...

Finalment es destaquen alguns aspectes bàsics comuns a tots els serveis o programes de 0-3 anys:

Definir un marc filosòfic i polític. Cal que es tingui en compte:

- La responsabilitat de les administracions en aquest cicle
- La conciliació de la vida familiar i laboral

- Establir canals formals i informals amb les famílies, comunitat local...
- Els criteris d'admissió d'alumnes (mentre no hi hagi més oferta pública)
- Oferir serveis diferents per atendre les necessitats
- Els consells de participació de les famílies
- Millorar la formació inicial i contínua dels professionals del cicle
- Promoure la igualtat de gènere pel que fa als professionals
- Preveure beques i ajudes a les famílies
- Avaluació continuada dels serveis

...

